

ДУХОВНИ БЕСЕДИ

Архимандрит Софроний (Сахаров)

ДУХОВНИ БЕСЕДИ

Превод от руски: Мила Игнатова

София 2003

Издателство „Омофор”

© Ставропигиален манастир „Св. Йоан Кръстител”
(Есекс, Англия), Духовные беседы, състав. М. Мейлах, 1997
© Ставропигиален манастир „Св. Йоан Кръстител”
(Есекс, Англия), български превод
© Издателство „Омофор”, 2003

Вместо предисловие

През последните няколко години от живота си отец Софроний, обикновено веднъж в седмицата, макар и с принудителни прекъсвания поради слабото си здраве, провеждаше беседи с обитателите на манастира (често се канеха и гостите), с надежда да им предаде по този начин духовното си завещание.

За съжаление печатният текст на беседите не може да разкрие особената атмосфера на тези събирания – тържествена и радостна, изпълнена с вдъхновение. Настроението и образът на отец Софроний всеки път напомняха любимото му сравнение за това какъв трябва да бъде монахът – като електрически проводник с високо напрежение. Това е енергия, която може да движи влак, но и ... птици кацат на тези проводници и си почиват.

Може ли печатният текст да предаде интонациите на отец Софроний, тяхната неповторима ярка палитра? В речта му нямаше и следа от автоматичност. Интонацията на всяка дума, всяка фраза изразяваше напълно и дълбоко техния смисъл и мислите на отец Софроний. Мисълта му никога не беше абстрактна, безлична и туптенето на сърцето му се чувстваше във всяка произнесена дума.

Надяваме се, че читателят ще извлече духовна полза от четенето на беседите и при внимателно задълбочаване в тях може би ще „чуе“ гласа на отец Софроний, изпълнен с любов към Бога, любов и състрадание към всеки човек и „към целия Адам“.

От съставителя

Представените в тази книга беседи са изнесени от големия богослов и духовник на нашето време схиархимандрит Софроний Сахаров (1896-1993) в основания от него манастир „Св. Йоан Кръстител“ в графство Есекс, Англия. Тъй като животът и делото на отец Софроний все още не са достатъчно известни у нас, предлагаме на читателя първо да се запознае със статията на Максим Егер, поместена в края на книгата. Сведенията и размислите, споделени от автора, са резултат на близкото му познанство с отец Софроний и дългогодишната духовна връзка с неговата обител.

От преводача

Преди началото на беседите отец Софроний се е молел на св. Богородица, св. Йоан Кръстител и св. Силуан Атонски. Думите на молитвите всеки път били различни, за да съответстват на духа и нуждите на деня и темата на беседата. Ето една от тези молитви:

Пресвятая Богородице, рождающая всех святых святейшее Слово Отчее, молим Тя, пребудь с нами в час сей, сохрани нас под кровом Твоим от всякаго дела и от всякаго слова неверного и душегубного, руководи нас к непреложной истине Сына и Бога Твоего.

Святой Великий Иоанне, Предтече Господень и друже Христа Бога, покровителю наш, пребудь с нами в час сей, наставляя нас на всякое доброе дело и слово. Преподобный отче Силуане, молим Тя, николиже отступай от нас, но присно сохраняя нас твоими молитвами.

Познаването на Бога се дава чрез пребиваване в Бога

Вчерашната беседа засегна много важни положения на нашия живот в Бога. И за нас е най-добре да осъзнаем незнанието си и да разпалваме в себе си жаждата за Него – познатия на нас, а не непознат Бог. Какво е особено важно тук? Това, че Бог е Безначално Битие¹, Творец на всичко, което съществува в цялото творение, и нищо съществуващо не е било самостоятелно битие, освен Битието на Самия Бог. За нас е необходимо Духът, за Когото Господ казва: „Бог е дух” (Иоан. 4:24), първоначално Сам да ни се открие и да ни даде да Го познаем така, както Той е Сам по Себе Си.

По научен път, т.е. чрез логически организиран опит, няма възможност да се постигне познание за законите на битието. Бог не подлежи на такъв тип познание. Наистина не всички хора, които живеят на земята, са еднакво способни да чуят гласа на невидимия, безначален Бог. Той се е откривал на отделни хора и от тях другите са възприемали познанието за Бога и, повярвали в Неговото Битие, са устройвали живота си по съответния начин.

Преди близо две години бях в много тежко състояние, говоря за здравето си. Спомням си, че тогава, очаквайки края на дните си, ви оставих моето завещание.

В него се постарях накратко, но усърдно да ви покажа един от най-важните моменти на цялото ни битие: щом като човекът е създаден по образ и по подобие на Божественото Битие, как можем да приложим това в живота си?

Едно от най-важните събития в съществуването на целия тварен свят е когато Бог се открива на Мойсей като Персона²: „Аз съм веч-

---

¹ Главните букви на понятията в текста са според стила на автора, а не според практиката в българския богословски език. – Б. пр.

² Терминът „персона” съответства на богословските термини „лице” и „личност”. Макар на български тази дума да няма употреба в богословския език, тя е запазена в превода с цел да се

но Съществуващият” (Изх. 3:14). След като Бог ни се е открил като Персона и Откровението казва, че сме създадени по образ и по подобие на Безначалния Бог (вж. Бит. 1:26), то как това Откровение – че Бог е Персона – влияе върху живота ни?

Много пъти вече съм повтарял, че стоим пред необятен, безбрежен океан и каквото и да знаем, колкото и знания да трупаме, всичко това е капка вода от този огромен океан. Ние винаги изпитваме жажда да познаваме Бога по-добре, да бъдем действително съединени с Него. Така е започнало битието на човека – в рая той е говорил с Бога непосредствено. След грехопадението състоянието на беседване с Бога е било прекъснато. Бог вече се откривал на човека чрез отделни личности – пророци или праведници.

Ако сме създадени по образ и по подобие на персоналния Бог, тогава кое е същественото за нас в това Откровение? Това, че се раждаме не като готови, свършени същества, способни да познават Бога, както Той е³, а се раждаме като потенция, като бял лист хартия, на която познанието за Бога е написано от Неговата ръка. Ние сме създадени по образа на Този, Който говори за Себе Си с думи, присъщи на Персоната: „Аз съм вечно Съществуващият”. Според същото Откровение ние сме създадени по образ и подобие на Бога, но като същества, които трябва постоянно да изграждат в себе си чертите на образа и дори подобieto.

Вече толкова пъти беседвахме за това, че манастирът, манастирският монашески живот е школа за познание на Бога дори до там, както казва Сам Господ: „Вечен живот е това, да познават Тебе, Едного Истиннаго Бога, и пратения от Тебе Иисуса Христа” (вж. Иоан. 17:3).

Да познаваш Бога с цялото си същество не е обикновена интелектуална догадка. Не. Библейската представа за знанието е, че то е битийно сливане, а не абстрактно познание. Тогава богословието придобива характера на разказ. Какво е библейското Откровение? Разказ.

За съжаление, сред твърде много образовани и необразовани съвременници е разпространено мнението, че Откровението е някакъв мит, приказка. И те си мислят, че е наивно да го следваме и да градим живота си върху тази приказка. А ето, щом възприемем От-

---

³ Вж. 1 Иоан. 3:2.

кровението, всичко в живота ни се променя.

Много важен момент за нас е да знаем кои сме, какво сме, щом ще градим живота си върху библейското Откровение, което Господ не отхвърля и за което Сам говори при идването Си в плът в този свят като за истинско познание за Бога.

Познаването на Бога се дава чрез пребиваване в Бога. Ако Сам Господ е Персона, то как да разбираме човешката персона? Отново, според същото Откровение, като отражение на извечната, единствена Персона – тази на Самия Бог.

Ето виждате, че ако възприемем библейското Откровение за принцип на цялото наше битие – Принцип – Начало – „Архи?“⁴, то човек се превръща във велико чудо, във велико явление, макар че сами по себе си ние не сме персони, а отражение, истинско отражение на нашия Творец – Бога. Ако осъзнаем този замисъл на Бога, разбира се, за нас ще бъде естествено следствие жаждата ни, нашата жажда да Го познаваме, да живеем с Него, да се слеем с Него в едно.

В завещанието си към вас преди две години, сякаш в последния час на живота си, ви говорих за най-съкровеното желание на Христос, за което Той говори не като за заповед, а го казва в молитвата Си, отправена към Отца. Той се моли: „ Да бъдат всички едно: ... както Ние сме едно” – т.е. както Отец, Син и Дух Свети са едно (вж. Иоан. 17:21-22). Подчертавайки това, в моето положение аз, разбира се, си мислех, че всяко сърце ще се разгори от огъня на желанието да се уподоби на Христос.

В нашия живот не бива да се бърза, това от една страна, а от друга – грях е да загубим времето, дадено ни за познаване на Бога за каквото и да било друго нещо.

Колко пъти ви говорих за трудността да беседвам с вас! Защо? Защото сред вас има зрели хора, които знаят всичко, което казвам и има новоначални. Как може да се говори за този живот на кръг от хора, в който някои знаят всичко, което мога да кажа, а други се срещат с това като с напълно ново за тях понятие? Тогава решихме да говорим с начинаещите за съвършенството. Педагогически това е необходимо в наше време, когато младите хора, щом започнат да търсят Бога след като станат членове на Църквата, размишляват кой да им бъде духовен отец и всички търсят съвършения. И така, преди

---

⁴ „Архи?“ е гръцката дума за начало и принцип. – Б. пр.

да са направили нещо наистина съществено, те вече търсят съвършения духовник. Когато обаче духовният отец им говори за живота в Христос, те често просто не вършат това, което им се казва. Ето например в последния си час, когато мислех, че ще умра, поисках да ви кажа за съкровеното, най-вътрешно желание на Христос да бъдем всички едно, както са едно Отец, Син и Дух Свети. Тогава ви говорих как ние, истински невежи, можем да постигнем това в тъмата на нашето незнание, на пълното си невежество.

Миналия път се изправихме пред въпрос, на който не можеше да се отговори кратко, защото с всеки човек Бог има Свой неповторим разговор. Всяко човешко сърце е създадено от Бога тайно от другите. А за какво може да говори духовният отец? Никой от благоразумните отци няма да каже „аз” съм ето такъв. И все пак съм длъжен да говоря за това, което „на мене” ми е дадено; като казвам „на мене”, говоря за всеки духовник, а не за себе си. Каквото знае духовникът, това и говори. За какво трябва да говорим? За това, че всяко проникване в дълбинните слоеве на Божественото битие е свързано с огромно страдание на цялото ни същество и преди всичко на нашия дух. Към това съзнание се отнасят думите: „Блажени бедните духом” (Мат. 5:3). И така, аз отново и отново сякаш се оказвам в невъзможно положение, когато се обръщам към начинаещите: те търсят съвършения духовен отец, а когато им говориш за страданието при навлизането в познанието на извечния Бог, изнемогват. Все пак ще продължа да ви говоря за това, молейки Бога да нараства все повече жаждата ни – жаждата да Го обичаме и да Го познаваме.

Когато Бог твори битие по Свой образ и подобие, Той запечатва Себе Си. Няма друго начало в безначалното битие, освен нашият Бог, Който ни се е открил. Всичко е в единение и Той е едното Начало и Принцип на всичко.

Молих ви да навлизате с усърдие в тайнството на нашето спасение – да се молите един за друг, за да осъществим в нашия малък кръг това, за което говори Господ като има предвид целия Адам⁵:

---

⁵ С изразите „целия Адам”, „целия Човек” архим. Софроний обозначава цялото човечество, разбираемо обаче не като механичен сбор от индивиди, а като пълнотата на човешката природа, съществуваща в множество ипостаси по подобие на единосьщната Троица. Според архим. Софроний човекът чрез спазването на Христовите заповеди става подобен на Бога и достига състояние, в което му се дава „да обича единосьщните нему хора в молитвата за целия свят и да живее цялото човечество като Един Човек” (вж. Архим. Софроний (Сахаров), Видеть Бога как Он есть, Ессекс, 1985, с. 243).

„Да бъдат всички едно, както Отец, и Син, и Дух Свети са едно” (вж. Иоан. 17:21-22).

Когато искаме сериозно да използваме дадения ни живот, когато искаме разумно да следваме пътя на монашеския си подвиг, тогава, разбира се, сърцето ни трябва да жадува Бога. Тази жажда за Бога откъсва вниманието ни от дребните детайли на ежедневиия живот в плът. С духа си през цялото време сме заети с Бога. Нашата грижа е да се опазим без грях в този час, през този ден, през тази нощ.

Какво да кажа? Сърцето ме боля, че не всички истински възприеха горещото ми желание да живеете във Великия и Свят Бог, а не в дребните интереси на ежедневието. Тогава ще имаме пред себе си задачата да станем подобни на Бога, нашия Творец, да станем носители на Божествената вечност. Както много добре е казано в тропара: „В тебе, Отче, известно спасесе еже по образу”⁶, ние сме създадени по образ и подобие. По-нататък се казва, че трябва да презираме плътта и да се грижим за душата, която е безсмъртна. Накрая този тропар на славянски завършва с удивително чудна дума: „...темже и со ангелы срадуется, преподобне отче, дух твой”. „Преподобне”, т.е. твърде подобен на Бога. На гръцки – „ο?σιος”⁷. Аз лично страшно обичам тази славянска дума „преподобен”.

Щом сме създадени по подобие, как можем да станем преподобни, т.е. твърде подобни на Бога? Ето това е школата на монашеството. Разбира се, сърцето и на нашия игумен, и на духовните отци, и моето сърце са изпълнени с очакване, че всички вие, новоначалните, приети с такава любов при нас у дома, ще заживеете с мисълта, че човекът, разбира се като цялото човечество, е един и ние трябва да живеем като един човек. Блаженият и преподобен Силуан казва, че нашият брат е нашият живот. Молете се за всекиго от братята, моле-

---

⁶ Общ тропар за преподобен светец, гл. 8: „В тебе, отче, известно спасесе еже по образу: приим бо крест, последовал еси Христу и деючи учил еси презирати убо плоть: преходит бо; прилежати еже о души, вещи бессмертней. Темже и со ангелы срадуется, преподобне отче, дух твой”. Превод: В тебе, отче, точно се запази това, което <е в нас по Божи> образ, защото като взе <своя> кръст ти последва Христос и на дело учеше да пренебрегваме плътта, понеже е преходна, а да се грижим за душата – нещо безсмъртно. Затова и с ангелите се радва, преподобни отче, твоят дух.

⁷ Думата няма точен превод на други езици. В Новия Завет на български „ο?σιος” се превежда като „свят”, „чист” (в смисъл на непорочен), „благочестив”. Думата „преподобен”, употребена в църковнославянския превод на този тропар, е избрана, тъй като отговаря на цялостния смисъл на песнопението.

те се до онова състояние, в което всеки член ви е наистина скъп.

Както знаете, брошурата ми за монашеството⁸ завършва с думите на св. Григорий Богослов, че човек се ражда от родителите си по плът – това е първото раждане, после се ражда в Бога и в третия период, по думите на този велик светец, човек сам става на себе си родител. Какво означава „той сам си е родител“⁹? На практика това означава да бъдеш отговорен за всяко свое движение, за всяка дума. Ако ни е дадено като заповед, като задача, да обичаме ближния като собствения си живот, как можем да обидим брата или сестрата си с груба дума?

Спомнете си от книгата ми¹⁰, че когато казах на блажения старец Силуан: „Съжалявам, че имам малко сили (тогава бях болен от малария), за да се занимавам с богословие“, той ми отговори: „И вие считате това за велико дело? Велико е само едно: да се смириш, защото гордостта ни пречи да обичаме“. Така че, ако обичаме, ще отхвърлим всяка гордост и ще се грижим за този живот. От една малка група хора ние ще прекрачим – изведнъж! – към цялото човечество, към целия Адам.

На нас обаче ни е необходима предходната степен. В завещанието си ви казах, че общежитието¹¹, дори и богословски погледнато, е най-удобният път към спасението. Когато живея сам в пещера, откъснат от целия свят, заставам извън живота. Но когато ми се дава от Бога да обичам ближния си и да се моля за него, тогава реално усещам в себе си присъствието на Духа. Той ни е мил и ние Му се отдаваме изцяло, без съпротива. Господ чрез Своя Дух ни води към молитва за целия Човек.

Обещах ви да ви говоря за практическите пътища към това. Ето ви един практически път: моят брат ме е подразнил с нещо, как мога да се моля? Мога да се моля, да речем, така: „Господи Иисусе Христе, Който си дал мир на Своите ученици преди да възлезеш на Гол-

---

⁸ Архим. Софроний (Сахаров), За основите на православното подвижничество, Синодално издателство, С. 1998, прев. М. Игнатова.

⁹ Цит. съч., с. 50.

¹⁰ „Преп. Силуан Афонский“, известна още от изданията, направени в Русия, като „Старец Силуан“. В тази книга архим. Софроний разкрива живота и учението на своя духовен отец – преп. Силуан и включва негови поучения.

¹¹ Става дума за разграничение между общежитийния тип манастир и идиоритмичния тип, както и отшелничеството. – Б. пр.

гота и Който си изпратил от Отца дара на Пресветия Дух след Възнесението Си за неотменно наследство през вековете”. Когато с ума си се пренесем в това състояние, казваме: „Господи, дай и на нас да познаем този Дух”, т.е. духовното състояние на Неговия мир („моя мир ви давам” – вж. Иоан. 14:27). „Господи, ако е възможно, а за Тебе всичко е възможно, дай на всички нас да излезем от мрака на нашите страсти, дай ни да не нараняваме брата, а да го обичаме и да му даваме живот”. Когато така излизате от малкото недоразумение в живота си, вие естествено преминавате към молитва за целия Човек. Ето ви един от начините да се побеждават малките раздразнения.

Как да се въздържаеме от всяка отмъстителност? Така, както ни учеше и ни учи с писанието си Силуан – като се молим за целия Адам: „Ти, Христе, Който си с нас и си дал Твоя мир на човеците, дай и нам този мир”. Ако се молите така, ще видите чудо в себе си – чудо-то как от състояние на гняв и мрак изведнъж сърцето ви преминава в състояние на любов и молитва.

Моля ви, не пренебрегвайте това слово. Моля ви, прилагайте го винаги и ще видите резултатите.

Отначало мисълта ми беше да споделя, да поговоря с вас за това как да се борим с лошия помисъл: „Господи, не давай да загине никой от нас, просвети всички нас. Ти виждаш как всички ние, гонени, измъчвани от незнание, падаме в грях и престъпление. Ти привлечи нашите сърца към Себе Си”. Така животът ни от най-простите форми може да премине към Божествената вечност.

Придържайте се към това разбиране.

Нашата вяра съвсем не е наивна, както мнозина съвременници си мислят. Когато градим живота си върху Откровението, дадено ни от Бога, когато наше ръководство са заповедите на Христос, тогава при цялото си невежество действаме така, сякаш живеем в светлината на всезнанието и не се препъваме в камъните по пътя в мрака.

Умолявам ви, всекиго и всички: опитайте се да построите живота си върху тези принципи. Тогава ще видите, че библейското Откровение не е наивна приказка, а тайна, която всъщност не може да се изрази с нашите човешки думи, с човешкото слово след падението.

Моля ви, положете всички усилия да се молите за всички нас в този дух. Ако извършим грях поради незнанието си, да казваме: „Дай ни да Те познаем чрез Твоя Дух Свети”.

Тази молива е написана на свитъка на иконата на старец Силуан. Този текст избра господин Успенски¹², който живя в Париж и написа много за иконите. Той нарисува и първата икона на старец Силуан и там написа тези думи. Той имаше богословски ум и избра наистина централен текст, в който е изразена една обща черта, характерна за персоната – преподобния образ на Бога.

Как реагира персоната, как можем да я познаем? Ето, отваряме Евангелието и четем: „Идете...”, проповядвайте на целия свят, на всички народи, на всяко племе „като ги кръщавате в името на Отца и Сина и Светаго Духа” (вж. Мат. 28:19). Онзи, който живее с Духа, ще възприеме тези думи не като наивна приказка, а като състояние на вече спасения човек. Както казва старецът (Силуан – б. пр.): „Започнах да правя така, както ме научи Господ, и умът ми се очисти и Духът засвидетелства спасение”. Когато блаженият наш преподобен Силуан ни учи да се молим за целия свят, в думите му срещаме изрази на човек, който действително е станал персона – така да се каже, преподобна личност, понеже е твърде подобна на Христа Бога.

Ако спазваме заповедите на Христос, в нас ще се появи много тънка интуиция за това, че те съдържат вечен живот. Когато тя се породи в нас, тогава познаваме, че Христос, Който исторически е човек, по Своята същност е Безначален Бог.

Никакви други доказателства не можем да дадем, но вие опитайте да живеете по Неговите заповеди, възлюбете заповедите Му като разумни същества, защото няма нищо по-съвършено от тях в целия свят.

Тогава наивните учени на нашия век ще останат, ако не се покаят, в мрака на незнанието. А тези, които имат детска, наивна вяра, ще прекратят бездната на небитието и ще влязат в Царството на Вечния Бог.

13 ноември 1991 г.

---

¹² Леонид Успенски (1902-1987), руски изкуствовед и иконописец, живял във Франция. На български език е преведено едно от най-значимите му съчинения „Богословие на иконата”, ИК „Омофор”, С. 2002. – Б. пр.

За вярата в богосиновството на човека и за смирението

Днес искам да разговарям с вас по един твърде сериозен въпрос: как трябва да живеем. Моля ви да бъдете много внимателни.

Миналия път, когато засегнахме въпроса за персоната, говорихме за това, че изхождаме от библейското Откровение, а не от постиженията на ума, който върви към Бога „отдолу“. Нашият опит не е достатъчен, за да твърдим, че сме чеда Божии. Това може да стане само чрез Откровението, в което Бог казва за Себе Си, че Той е Отец на всички нас и е дал молитвата „Отче наш“.

Днес искам да продължа разговора с вас за необходимостта да имаме вярно, правилно догматическо разбиране, за да извървим пътя достойно за призиванието си и наистина непорочно.

Този път минава през неизследими бездни. Всъщност, когато ни се даде да видим „бездната“ на Бога, за какви пътища може да става дума? В тази сфера няма нито „напред“, нито „назад“, нито „надясно“, нито „наляво“, нито „нагоре“, нито „надолу“, т.е. няма никакви отношения.

Да се разбере величието на християнския път съвсем не е лесно. Ето защо ви моля да внимавате във всяка дума, понеже това е важно за всички нас. А аз, който на всички и всекиму казвам: „Не бързайте“, трябва да бързам, защото не зная кога ще секне животът в мене.

Днес ще поговорим за това каква основна мисъл трябва да носим в себе си, за да бъде безопасен пътят ни и да дава резултати.

Чуйте няколко стиха от Евангелието, което за нас, разбира се, е Откровение *par excellence*:

„Иисус му рече: ако можеш да повярваш, всичко е възможно за вярващия. И веднага бащата на момчето викна и със сълзи казваше: вярвам, Господи! Помогни на неверието ми“ (Марк. 9:23-24).

„Той ѝ рече: дерзай, дъще, твоята вяра те спаси; иди си смиром!“ (Лука 8:48).

„Иисус им отговори: не е ли писано в Закона ви: „Аз рекох: богове сте“¹³? Ако Той нарече богове ония, към които бе отправено словото Божие (и не може да се наруши Писанието), на Тогова ли, Когото Отец освети и прати в света, вие казвате: богохулствуваш, защото рекох: Аз съм Син Божий?” (Иоан. 10:34-36).

Вярата не е онтологически бездейна; тя не е просто психологическо състояние на човека. Ако се молим на Бога в състояние на такава вяра, не получаваме нищо, защото тя е само психология. Такова е мнението обаче на мнозина в съвременния свят, дори и на тези, които специално са се посветили на психологията като научен опит за разкриване битието на Бога и смисъла на съществуващото. Ако вие, мои братя и сестри, искате наистина да изградите живота си по християнски, избягвайте несигурните думи на научната психология. Повярвайте, че Откровението, дадено на човека от Бога, е действително нещо, което съответства на реалността на вечното Божествено битие. Например вярата на болните е способна да породи вътрешна енергия, която побеждава болестта. Знаете, че е много лесно да се предадеш на болестта и да загубиш всякакво мъжество за борба с нея. Знаете също и случаи на оздравяване, в които „твоята вяра те спаси” от всякакви болести, дори и от слепота.

Вярата е действена проява на Божията сила в нас.

Господ ни дава Откровение, привеждайки примера на псалмопевица: „Аз рекох: вие сте богове” (вж. Пс. 81:6) – вие всички сте богове. Ние трябва да вярваме в това така, както то е написано. Тогава ще можем да построим живота си наистина по християнски. Иначе нямаме никакво разбиране за целта на постъпките си.

Някой ще каже, че това е опасно – да повярваме, че всички сме богове. Това е напълно вярно. Знаем много случаи, когато хората са губили мяра в това разбиране. Веднъж ми се случи да прочета как в Америка група индианци се кръстили и приели християнството, а после на връщане към къщи си помислили да преминават реката като тръгнат по водата. В порива на вярата си те влезли във водата и потънали.

Самият аз за съжаление също съм бил свидетел как хора, повярвали в това, че сме богове, преминават мярата, губят правилното

---

¹³ Пс. 81:6.

съзнание и тези думи им причиняват вреда. Къде е изходът за нас? За това искам да поговорим днес.

Щом приемаме Откровението, че сме създадени по Божии образ и по подобие, щом приемаме израза, даден още в Стария Завет, че човек е бог, то как да се държим в мярата на това съзнание, че то да не ни зарази с гордост?

Едно от ярките описания на този път откриваме у св. Йоан Дамаскин, в неговата служба за починалите, в панихидата: „Образ съм на неизказаната Твоя слава, макар да нося язвите на моите прегрешения”¹⁴. Ето това е мярата, към която трябва да се придържаме.

Да, вярваме, че Бог ни е сътворил по Свой образ и подобие. Да, вярваме, че Той Самият иска да Го наричаме „Отче наш” и ни дава тази молитва, за да осъзнаем, че сме деца на Живия Бог. Но как да удържаме смирението и то да бъде мяра за живота ни? Ето, повтарям израза на св. Йоан Дамаскин: „Образ съм на Твоята неизказана слава, макар да нося язвите на моите прегрешения”.

Но ако вътре в сърцето си казваме, че Бог ни е почел да бъдем Негов образ и подобие, а при това съзнаваме, че животът ни в действителност не съответства на тази вяра, то как, от една страна, да не разрушим вярата, че сме чеда Божии, а от друга – да не губим смирение? За това помага съзнанието, горчивото наше съзнание, че не живеем в съответствие с Божията воля, извикала ни за живот; че с греха сме помрачили Божия образ в нас. Вместо с всеобемаща любов живеем в раздори и разделения. От човешкия взор изчезва истинската цел на Бога. Сякаш сме неспособни да приемем познание без да се възгордеем. А при християнския подход човек, дори да пребивава в най-висшето състояние на земята, си остава смирен. Тогава никакво количество знания, никакви висши състояния на духа, които всъщност са дадени от Бога, не правят човека горд. Както Самият Христос, Всезнаещият и Всемогъщият, казва: „Почете се от Мене, понеже съм кротък и смирен по сърце” (Мат. 11:29).

На мене ми се е случвало на Света гора, а понякога и в света, да видя хора, които пребивават в най-висша степен на благодат и в същото време са изпълнени със смирение.

Да се вгледаме в живота си и да видим, че той не съответства на

---

¹⁴ В църковнославянския текст цитатът е: „Образ есмь неизреченныя Твоея славы, аще и язвы ношу прегрешений”. – Б. пр.

нашия произход – не му съответства онтологически. Да помним, както казва св. Йоан Дамаскин, че: „нося язвите на моите прегрешения”. Това означава да се съвместяват вярата със знанието, че не сме там, където трябва, че сме изгубили достойнството. Ако живеем според евангелските Христови заповеди, състоянието на най-истинско усещане, че Бог е нашият драгоценен Отец, идва като смирено чувство, а не като гордост, която иска да погубим брата си.

Когато живеем в покаяние, както дръзнах да напиша в книгата си, то покаянието няма край през земния ни живот, защото краят му би означавал, че сме се уподобили напълно на възкръсналия от мъртвите Христос, Който възлиза при Отца. Тази степен достигат едва единици от цели поколения.

Когато осъзнаем произхода си, както ни го разкрива Откровението, носейки в себе си язвите на прегрешенията, тогава настъпва дълбокият плач на покаянието. Появява се чувството, че болестта е неизлечима с наши сили и жадуваме Бог Сам да дойде със Своето изцеление и да победи със силата Си всички пороци, всички смъртоносни страсти в нас.

Моля ви, имайте това предвид, за да не би някой да потъне в извънмерна вяра – например, че може да ходи по водата, както е ходил Господ – за да не се превъзнесе в съзнанието си: „О, аз съм син Божи!”, или нещо подобно. Това съзнание за произхода идва по съвсем друг начин, когато се появява по нормалния и верен път – чрез покаяние и плач, когато сърцето ни достига такова състояние, че Бог може да му каже за Своята любов. Душата тогава чувства, че Бог е най-близкият, най-скъпият наш Отец. За това прекрасно пише нашият старец, вече прославен светец, Силуан¹⁵.

Не знам дали разбираемо изразих мисълта, че трябва да съвместим в съзнанието си следното: създадени сме по Божи образ и подобие, но целите сме в язви от престъпването на закона на любовта на Отца.

Животът в Христос се усвоява постепенно, не изведнъж. Ако понякога говорим накратко за това, което е насъщна нужда за нашия живот, за да постигнем вечното ни спасение, ясно е, че няма да усво-

---

¹⁵ Преп. Силуан Атонски е причислен към лика на светиите през 1987 г. от Константинополската патриаршия. Предложението за канонизацията е направено от архим. Софроний, който е негово духовно чедо. Паметта му се чества на 24 септември.

им веднага всичко. Това ще дойде при нас по друг път – чрез вярата, че Иисус Христос е Бог, чрез вярата, че сме деца на небесния Отец и същевременно чрез разумното съзнание за нашето падение.

Днес искам да се ограничи само с това слово – за двойствеността на нашето състояние. Да, онтологически по своя произход аз съм син Божии, сътворен, а не роде?н. В Символа на вярата „роде?н, несътворен” се казва за Иисус Христос, Който е Бог по Своята същност, а ние сме богове само по благодат – като образ и подобие на Неговата слава.

Моля ви, запишете това в сърцата си и го спазвайте до края на дните си. Самият живот тогава ще ви разкрие пътя, по който ни води Господ. Ако нещо е дар от Бога – дори и прославата чрез чудотворство, и прозорливостта – то не поражда гордост, или тщеславие. Това е съвсем различно състояние – то се дава свише по благодат.

Нашата програма е: „Образ съм на неизказаната Твоя слава, макар да нося язвите на моите прегрешения”. Така ще съхраним Преданието на нашите Отци.

Господ е казал: „който иска да бъде пръв, нека бъде най-последен от всички и на всички слуга” (Марк. 9:35). Така Той ни дава указание за сферата, в която никой друг преди Него не е бил. Сега за тези тайни знаем чрез Него.

Това е така разбираемо! Когато наистина вярваме на Откровението, че сме чеда Божии и същевременно отпадаме от неизказаната слава и живеем в позора на страстите, тогава душата силно страда от това. Тя губи божествената красота и се влачи в калта, както някои безсловесни животни. Тогава плачем с неизказан плач. Защо неизказан? Защото горестта от това съзнание е така голяма, че думите секват. Старецът (Силуан – б. пр.) казва, че щом Божията любов дойде със сила, от голямата любов вече не остават думи. А тук, поради огромното покаяние нямаме думи.

Молете се за мене. Молете се един за друг, молете се за всеки брат и сестра, които боледуват. Тогава в живота на тази малка група хора изведнъж ще настъпи разбирането за вечната безкрайност. А ако започнем по друг начин... Духовникът ми казваше: „Който започва с последните степени на Божията любов, завършва с нищо. А който започва с покаяние и се държи здраво за него, той ще получи, той ще умира в състоянието на славата на Божествената любов”.

27 ноември 1991 г.

Покаяната молитва – път към Божествената вечност

Д а бъде благословено Името на нашия Бог. Всеки път в мене се възобновява радостта от срещата с вас. Но също така всеки път, когато трябва да говорим за Преславния и Велик Бог, към сърцето се приближава едва доловим, ала все пак страх.

Както винаги, ще се придържам към принципа да говоря за това, че всяко пътуване започва с една крачка, но само по себе си то има за цел живота, който стои далече от нас.

Както винаги, ще говоря несвързано, неподредено, както Бог ми даде словото. И вие ми простете, защото с всеки ден губя човешките си способности. Губя ги и мога да кажа само, че все пак оставам със съзнанието за величието на целта, която стои пред нас. Може би вече наближи денят, когато трябва да отида при Бога, Който ме е създал. Но както знаете, умирам пред очите ви вече повече от двадесет години. Така и сега не знам кога ще дойде страшният час на срещата ми с Бога лице в Лице.

Когато в миналото си мислех за това, а дори и сега, съзнавах, че целия ни опит, свързан със заобикалящото ни пространство, в което се движат небесните тела и заедно с тях нашата Земя, целия опит и трудности, и радостта от познанието, и труда в търсенето на познанието – всичко трябва да превърнем в подготовка за срещата с Онзи, Който е създал този свят и нас. Колкото повече пребиваваме с Него, толкова повече чувстваме Безкрайността и Вечността. Целият живот в Христа Бога, цялото Писание на Новия Завет всъщност говори само за Вечността и за подготовката за нея.

Господ благоволи да ми изпрати многобройни и разнообразни изпитания. Едно от тях беше благотворното въздействие на манастирския живот на Атон. Тогава разбрах, че общежитийната форма на монашеството е най-полезна за разширяването на съзнанието ни, за подготовката за срещата с Христа Бога. Какво имам предвид, когато казвам „подготовката за срещата лице в Лице с Бога, нашия

Създател и Спасител”? Именно това, че Той ни е сътворил по Свой образ и подобие и че пред мене стои задачата да усвоя Неговия безкраен, всеобемаш живот. Когато Господ се е молил в Гетсимания, Той е мислил за целия Адам. За това прекрасно говорят св. Симеон Нови Богослов, както и нашият духовен отец Силуан. В съгласие с Откровението вярваме, че следствие на Адамовото падение е това, че ние, родените след Адам, сме възприели онзи живот, онова състояние, в което той е излязъл от рая – на страшен греховен разпад и разрыв с Бога.

Когато Господ идва на земята, Той най-напред казва: „Покайте се”. Разбира се, тези думи са, както вече говорихме, продължение на райската беседа. Когато положим в основата на нашия живот тази Господня заповед – „покайте се” – какво се случва? Отначало преживяваме Адамовото наследство не като наследство, а като наше собствено състояние. Започвам покаянието си с това мое греховно състояние и, странно, колкото по-горещо и по-дълбоко е покаянието ми, толкова повече се приближавам до Адам. И след много години на плач и ридания се появява съзнанието за близостта на Адам. От него, от неговото време грехът е влязъл в света. Покаянието за нашия грях ни довежда при Адам. Съдържанието на живота на Адам става съдържание на нашия живот.

Нашето съзнание обаче отива по-нататък и по-надълбоко от Адамовото, не защото сами по себе си ние сме по-дълбоки и по-големи от Адам, а защото Господ ни е дал заповеди, които превишават Адам. Господ, Който се е въплътил и е живял с нас, ни е дал понятия, които естествено превъзхождат мярата на човека.

Господ ни е сътворил по Божии образ и по подобие. Сътворявайки човека по този начин, Той всъщност е запечатал Себе Си в нас и всеки от нас повтаря в себе си Бога.

Господ състрадава на целия свят. Както казва св. Симеон Нови Богослов, Господ приема смърт и за верните, и за неверните; и на тези, които са благославяли, и за онези, които са проклинали; и за тези, които са се въздържали от грях, и за онези, които са живеели в грях. Той умира за всички, за да спаси всички. А Силуан казва, че, когато до сърцето ни се докосне любовта на Христос, която Го е завела на Голгота, тогава и ние се изпълваме с онова, което е присъщо на Него – въплътилия се Бог, станал човек. Това е целта, която стои пред нас.

Още преди година и половина-две, когато бях тежко болен, ви говорих, че трябва да възприемете завещанието ми. Аз самият не се чувствам отец, но мнозина от вас ме наричат така. И както те искат да видят в мене отца, така и аз искам те да усвоят онова, което съм получил от моя отец – Силуан (аз нямам нищо свое). Ако съзнание-то ни трябва да стане подобно на гетсиманското съзнание на Христос, Който се моли до кървава пот, то ние не трябва да пренебрегваме това, а да живеем живота на Самия Христос.

Какво ме порази? Свети Йоан Богослов, когато описва Тайната вечеря на Христос, казва, че Господ дава нова заповед на апостоли-те: „Да любите един другия“ (вж. Йоан. 13:34). Спомням си, че ви говорих, че целта на монашеския живот е преди всичко всеки от нас да живее братството като един човек. Ето защо винаги казвам, че общежитийната форма на монашеството е особено удобна за постигането на тази цел, която стои пред нас, макар че в моя личен живот Божият дар на седем години отшелничество в пещера беше благоприятно време за молитва за цялото човечество, за целия Човек.

Когато Господ дава Своята заповед: „А от дървото за познаване добро и зло, да не ядеш от него; защото, в който ден вкусиш от него, бездруго ще умреш“ (Бит. 2:17), на Адам е бил обещан вечен живот чрез пребиваване в заповедите. Той е бил поставен да управлява рая, да го опознае и да се заеме с неговото устройство. Но ето, че Адам паднал със страшно падение, което и досега поразява света. Ако ние желаем спасението си, ще трябва естествено да положим като основа на монашеския си живот молитвата за целия Човек. Тази молитва обаче започва с малкия опит на малкото общежитие, където има само няколко човека. После, когато постигнем това, изведнъж пред нас ще се разкрие огромното море на Христовата любов.

Общежитийният живот е по-важен от пустинническият. Но и пустинническият живот, ако е навременен, може да бъде наистина дар на Божията благодат. Когато живее в пустинята, човек може да се моли за цялото човечество. Умът му се разширява и той прекрачва от времето във вечността, от всякакъв вид граници към Божествената безкрайност. Там, в пустинята, е ценно това, че вечността става осезаема и сякаш те кара да забравиш времето. У мен лично се появи една странна мисъл относно вечността: ако нямаше вечност, нямаше да има и време. Бог, Който пребивава във вечността, е сътворил света, и формата на битието на този свят е свързана с времето, с

промените. Възходи, падения, любов и противоположната ѝ омраза – през всичко това преминава човекът. Колкото повече той се задълбочава в покаянието за греховете и страстите си, толкова по-дълбоко постига покаянието като покаяние на Адам – за това прекрасно говори Силуан.

Как да предадем този живот? Ето и моята душа иска да ви го предам. Думите обаче не въздействат, примерът не учи, защото не го виждат. Как да се пробуди в сърцата ви съзнанието за Божествената вечност, когато всичко се променя? Както казва нашият отец (Силуан – б. пр.), той плакал в молитвата си за цялото човечество повече, отколкото за самия себе си. Когато се каел за греховете си, постепенно, прониквайки в същността на греха изобщо и на Адамовото падение, той се превръщал в носител на космическо съзнание.

Спомнете си, говорих ви за св. Серафим Саровски: когато той викал само за себе си – „Боже, бъди милостив към мене грешния” – постепенно ставал наистина подобен на Адам.

Силуан, който беше надарен като поет, казваше, че, когато Адам плакал, цялата пустиня на света го слушала с огромно мълчание.

Така молитвата на св. Серафим Саровски от лична станала космическа и той бил в състояние да предскаже, че в Русия ще бъде Пасха в годината, когато ще намерят мощите му.

Както виждате в примера със св. Серафим Саровски, индивидуалната молитва – „Боже, бъди милостив към мене грешния” – станала космическа и тя действа и досега. Всеки път, когато някой иска да носи името Серафим, това е събитие, което се случва в пределите на душата на възприемащия името, то обаче е свързано и с факта, че молитвата на св. Серафим Саровски е космическа по своя характер. Така и от нашия отец Силуан ние постепенно се научаваме на покаяние, което ще ни въздигне до същото състояние и ние, всеки от нас, ще стане Адам.

Говоря неподредено, но мисля, че все пак ще стигна някак дотам как да живеете това състояние като свое.

Когато душата ни навлиза в сферата на Божествения живот, тя усеща вечността по-реално, отколкото времето. Тогава много евангелски думи стават сякаш наши думи, израз на нашето състояние. Такива са страшните думи – „Небе и земя ще премине, ала думите Ми няма да преминат” (Мат. 24:35). Трябва да възприемем този живот така, че словото на Христос да стане и наше слово. Да, по

тяло аз умирам, но какво е моето тяло? – пръст, от която съм взет и в която пак ще отида. „Небе и земя ще премине...”, т.е. космическото битие не е вечно битие.

Защо говоря с такава мъка? Защото желанието на сърцето ми е вие да усвоите това и от вас да се отстрани онзи начин на мислене, който е извращение на християнския живот.

Трудно ми е да говоря тези неща, защото много болни души не са способни да чуят това слово. За какво става дума? За това, че мнозина живеят не вечността в Христос, а някаква странна форма на земния живот и за тях времето и дните, при отсъствие на поглед за вечността, се превръщат в единствена реалност и те спорят за календарите. Когато бях на Атон се проведе календарната реформа, т.е. Вселенската Църква искаше да уточни времето на живота с принципите, които са били заложили отначало. Преди това се получаваше така, че равноденствието беше на девети март, а после стана на двадесет и втори. Тази промяна засяга най-вече външния живот на човешкото общество, да не кажа държавния живот. Да се превръща тази страна от живота в догмат и дори да се късат литургични взаимоотношения е следствие на недомислие, на липсата на опит за вечността в Христос.

На земята всичко е преходно. По време на живота ми на Атон – двадесет и две години – ми беше болно да гледам как някои, и то добри хора, мислят само за дните, а не за вечността. По странен начин сърцата на такива хора се ожесточават, вратите на сърцата им се затварят и те не могат да разберат нито гетсиманската молитва, нито жертвата на Голгота, нито идеите на св. Симеон Нови Богослов или на Силуан за това, че всеки от нас по съдържанието на своя живот трябва да се уподоби на първия човек, т.е. да стане Адам.

Поради липса на това съзнание, на което ни учат светите наши Отци, ние извращаваме християнството. Напълно погрешно е едно условие на държавния, обществения живот да се издига в догмат. Истинската молитва протича в пределите на Божествения, а не на земния живот: „Боже, бъди милостив към мене грешния”. И още: „Господи, помилуй нас и Твоя свят”.

Говоря без ред, но в хода на моя живот, на моето слово, следвам словото, както то ми се дава. Аз не чета нещо, предварително написано на хартия, а само търся онова, което възниква в сърцето ми.

Казвам всичко това сега, защото мисълта ми се отклони към слу-

чая с двама от нашите братя, които бяха в Русия. След великата благодат на мъченичеството, там те неочаквано се сблъскали с проява на дребнаво, ограничено, тесногърдо съзнание за времето. Попита ли ги: „По кой стил служите?“. За онези хора това са новият и старият стил. Когато обаче преминахме на стила, според който живее държавата, не усетихме никаква загуба от това и запазихме доброто си отношение и към едните, и към другите. Кой са едните и кои другите? Тези, които различават дните, както казва апостол Павел (вж. Рим. 14:5-6). А има други хора, които са потънали в молитва с душата, с цялото си сърце, с всичката си сила – те са заети с молитва към вечния Бог.

Толкова бих искал, скъпи мои братя, да разбирате нещата така, както трябва да се разбират. Така, както ни е учил Господ и Неговите апостоли и светите Отци: „Небе и земя ще премине, ала думите Ми няма да преминат“ – казва Господ. Или, когато евреите Му казали: „Нямаш още петдесет години – и си видял Авраама?“, Господ им отвърнал с присъщото за Него съзнание: „Преди Авраам да е бил, аз съм“ (вж. Иоан. 8:57-58). „И затова – казва Господ – яжте Моето Тяло и пийте Моята Кръв, и тогава ще бъдете носители на Моя вечен живот; а който не пие Моята Кръв, който не яде Моята Плът, той ще изгуби живота“ (вж. Иоан. 6:53-54).

Времето е условна, присъща на творението форма на съществуване, а вечността – на вечния Бог, на Когото вярваме. Само с такава съзнание можем да вместим в себе си, да разберем словото на Христос, заповедите Му. Защо? Защото, когато Неговите заповеди станат закон, единствен закон на нашето временно и вечно битие, тогава целият порядък на живота ни се изменя. А щом човек почувства спасението си в Христос и види други хора, които не искат Христа, у него естествено се проявява състрадание към тях, понеже не разбират и не приемат Христос. От мъчителното съзнание, че тези хора отпадат от вечния живот в Бога, се ражда молитвата за целия Адам. Както казва старецът (Силуан – б. пр.), когато до сърцето на човека се докосне любовта, той иска спасение за всички. Тогава няма да има ожесточение в сърцата, което води до разкол, омраза, до пълна загуба на християнския начин на живот.

Старайте се да проникнете чрез покаяната молитва в дълбините на християнското съзнание. Винаги подчертавам, че истинската молитва е покаяната. Всеки от нас носи у себе си един или друг грях и

съгрешава. Затова и покаяната молитва е естествена за нас. По чуден начин именно така се ражда персоната, т.е. ипостаста по образа на Христос, Въплътения се Логос.

Разберете това. Молитвата ми е вие всички да разберете пътя на Христос – мъчителен, ала наистина спасителен за нас. И нека Господ да ви пази.

21 януари 1992 г.